บทความวิจัย

ปัญหาการปฏิบัติใช้พินัยกรรมของชาวมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา

ฮามดัน ดาตู[1] ฮานาฟี วงษ์หลี[2]

[1] ดร.อาจารย์สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จังหวัดยะลา
[2] อาจารย์สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จังหวัดยะลา

อีเมลผู้แต่งหลัก : Hamdan.d@yru.ac.th **โทรศัพท์ :** 099 005 4278

วันที่รับ : 25 กันยายน, 2567 ❁ **วันที่รับแก้ไข :** 10 ตุลาคม, 2567 ❁ **วันที่ตอบรับ :** 26 ธันวาคม, 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเกี่ยวกับพนัยกรรมในอิสลาม 2) เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในการทำพินัยกรรมของชาวมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนาม การวิจัยเอกสารผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักการ เงื่อนไข และวิธีการทำพินัยกรรมตามบทบัญญัติของอิสลาม ตลอดจนศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากอินเตอร์เน็ต และแหล่งข้อมูลสารสนเทศ อื่นๆ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์และสรุปผล ส่วนการวิจัยภาคสนามผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจกลุ่ม ตัวอย่างจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติแบบร้อยละ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ได้แก่ อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวน 20 คน และกลุ่มตัวอย่างโดยการทำแบบสอบถาม ได้แก่ คณะกรรมการมัสยิด และมุสลิมและมุสลิมะฮฺในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา จำนวน 130 คน ผลของการวิจัยในครั้งนี้พบว่าพินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งกฎหมายอิสลามได้ให้การยอมรับ ถือเป็นสุนนะฮฺสำหรับผู้ที่มีทรัพย์สินมากมายและทายาทของเขาไม่ใช่ผู้ที่ยากจนขัดสนให้เขาทำพินัยกรรมจากทรัพย์สินของเขาแก่บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ทายาทโดยไม่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินทั้งหมด และปัญหาอุปสรรคในการทำพินัยกรรมของมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา เกิดจากความไม่เข้าใจหลักการและกระบวนการในการทำพินัยกรรมตามรูปแบบของอิสลามและไม่สามารถแยกแยะระหว่างมรดกกับพินัยกรรม ขาดผู้รู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลาม ในบางพื้นที่ และองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรวมถึงอิหม่ามแต่ละมัสยิดไม่ได้ประสานความร่วมมือในการร่างกฎระเบียบเพื่อประกาศใช้อย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการทำพินัยกรรมในอิสลามให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนมุสลิมในพื้นที่ และแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในการทำพินัยกรรมของมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลานั้นโดยจัดให้มีการเรียนการสอนองค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลามในสถาบันภาครัฐ และเอกชนทุกระดับ

คำสำคัญ : ปัญหา, พินัยกรรม, มุสลิม, จังหวัดยะลา

RESEARCH

Problems of practical Implementation of Wills in Islam among Muslims in Mueang District, Yala Province.

Hamdan Datu[1] Hanafi Wonglee[2]

[1] Lecturer in Bachelor of Arts Program in Islamic Studies, Faculty of Education, Yala Rajabhat University Ch.Yala

[2] Dr., Lecturer in Bachelor of Arts Program in Islamic Studies, Faculty of Education, Yala Rajabhat University Ch.Yala

Corresponding Author, Email : Hamdan.d@yru.ac.th **Tel :** 099 005 4278

Received : September 25, 2024 ❁ **Revised :** October 10, 2024 ❁ **Accepted :** December 26, 2024

Abstract

This research aimed to 1) study wills in Islam, 2) examine the problems, obstacles, and solutions regarding the practical implementation of wills among Muslims in Mueang District, Yala Province. This research was a documentary and field research, collecting data based on evidence from the Quran, Hadith, and scholarly opinions reviewing relevant research papers, internet resources, and other information sources for analysis and conclusion. Field research was executed by a survey using questionnaires and interviews for data collection and quantitative data analysis, percentage. The interview sample consisted of imams and mosque committees in Mueang District, Yala Province, totaling 20 interviewees. The survey sample included mosque committees, Muslim men, and Muslim women in Mueang District, Yala Province, totaling 130 individuals. The findings of this research revealed that wills are a legal act recognized by Islamic law. It is considered Sunnah for those with significant wealth and whose heirs are not in financial hardship to allocate a portion of their wealth to non-heirs through a will, not exceeding one-third of their total assets.

The problems and obstacles in drafting wills among Muslims in Mueang District, Yala Province because of a lack of understanding of the principles and processes of drafting Islamic wills, as well as the inability to distinguish between inheritance and wills. Additionally, some areas lack knowledgeable scholars who understand Islamic wills. Organizations or relevant sectors, such as the Provincial Islamic Council and mosque imams, do not collaborate to draft regulations for the official implementation and dissemination of Islamic wills to the Muslim community in the area. The proposed solutions to improve the practical implementation of wills among Muslims in Mueang District, Yala Province, included organizing educational programs on the fundamentals of Islamic wills in public and private institutions at all levels.

Keywords: Problems, Wills, Muslims, Yala Province

บทนำ

ปัจจุบันมีผู้นับถือศาสนาอิสลามจากทุกประเทศทั่วโลก ไม่น้อยกว่า 1,900 ล้านคน ในประเทศไทยมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่ประมาณ 7.4 ล้านคนหรือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 กระจายอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ (Islamic Astronomy Center: IAC, 2008) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีชาว มลายูมุสลิมร้อยละ 79 กล่าวคือ ในจังหวัดปัตตานีมีชาวมลายูมุสลิม 80 เปอร์เซ็นต์ (Pattani Provincial Office, 2008) จังหวัดยะลา มีชาวมลายูมุสลิม 75 เปอร์เซ็นต์ (Yala Provincial Office, 2008) และจังหวัดนราธิวาส มีชาวมลายูมุสลิม 82 เปอร์เซ็นต์ (Narathiwat Provincial Office, 2008) ชาวมลายูมุสลิมมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองเหมือนกับชาวมุสลิมทั่วโลก มีการยึดถือปฏิบัติอย่างเหนียวแน่นสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ตามรูปแบบที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดแบบแผนพฤติกรรมและวิถีการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามหรือที่เรียกว่า “มุสลิม” ให้ยึดถือเป็นแนวทางสำหรับการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยที่หลักการของศาสนาอิสลามเป็นแนวทางที่ครบถ้วนในทุกรายละเอียดของชีวิต ซึ่งเป็นระบอบที่ถูกประทานจากผู้เป็นเจ้า เป็นแนวทางที่สะท้อนถึงการยอมรับและยอมจำนนต่อพระเจ้า และการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องที่มนุษย์พึงมีต่อตัวเอง ต่อโลกและสรรพสิ่ง และยังเป็นระบอบที่หล่อหลอมกิจกรรมทางโลกกับกิจกรรมทางธรรมเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามที่บัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ โดยมุสลิมจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและเหนียวแน่น

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของชาวมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการจัดทำพินัยกรรม ซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจในหลักการและกระบวนการที่ถูกต้อง การแยกแยะระหว่างมรดกและพินัยกรรมไม่ชัดเจน รวมถึงการขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อิหม่าม คณะกรรมการมัสยิดและองค์กรศาสนาในพื้นที่ ส่งผลให้การทำพินัยกรรมในบริบทดังกล่าวไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

ปัญหานี้สะท้อนถึงความสำคัญของการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลาม การพัฒนากระบวนการจัดทำพินัยกรรมที่เหมาะสม ตลอดจนการเสริมสร้างบทบาทของผู้นำศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับการปฏิบัติตามหลักการอิสลามอย่างครบถ้วน การวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญในการช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว และส่งเสริมความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับพินัยกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชุมชนมุสลิมในพื้นที่ ทั้งในมิติของสังคม เศรษฐกิจ และศาสนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การทำบทความวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลาม
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในการทำพินัยกรรมของมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา

เนื้อหาในบทความ

พินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งกฎหมายอิสลามได้ให้การยอมรับ หลักการนั้นจะกระทำนิติกรรมได้ขณะที่บุคคลยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น หากบุคคลได้ตายไปแล้วไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนได้อีก เพราะทรัพย์สินทั้งหมดได้ตกเป็นของทายาทโดยสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามการทำพินัยกรรมนั้นแม้ว่าจะกระทำในช่วงเวลาที่ผู้ทำยังมีชีวิตอยู่ก็จริง แต่ก็กำหนดให้มีผลหลังจากผู้ทำได้เสียชีวิตแล้วจึงเหมือนกับการทำนิติกรรม หลังจากผู้ทำได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่กฎหมายอิสลามได้เปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพย์สินมีโอกาสกำหนดการเผื่อตายด้วยการให้เขาสามารถกระทำบางอย่าง โดยหวังผลบุญหรือเพื่อตอบแทนบุคคลที่เคยมีบุญคุณต่อเขา หรือแม้แต่เพื่อหวังให้ความช่วยเหลือเพื่อนพ้องหรือญาติมิตรสหายบางคน ซึ่งไม่ใช่ทายาทโดยชอบธรรมของเขา ขณะเดียวกันหากเขาได้ยกทรัพย์ให้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็กลัวว่าจะทำให้มีผลกระทบต่อฐานะของตัวเองได้ กฎหมายอิสลามจึงเปิดโอกาสให้ทำนิติกรรมโดยให้มีผลเมื่อได้เสียชีวิตไปแล้ว (อิสมาแอ อาลี, ม.ป.ป: 95) ผู้ตายทำนิติกรรมได้ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นที่รู้แน่นอนหรือไม่รู้ มีอยู่แล้วหรือยังไม่มีก็ตาม แต่ต้องไม่เกินหนึ่งในสามจากทรัพย์สินในกองมรดก หากเกินไปกว่าจำนวนนี้จะต้องได้รับความยินยอมจากทายาททั้งหมด (จารึก เซ็นเจริญ, มุหัมมัด พายิบ, 2: 37) ทั้งนี้สมควรที่จะมีการบันทึกพินัยกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรและจะต้องมีพยานรู้เห็นโดยเป็นชายสองคน หรือชายหนึ่งคนหญิงสองคน ถึงกระนั้นพินัยกรรมก็มีผลแม้จะไม่มีพยาน ถือว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ในเมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยตัวเขาเอง (มุนีร มูหะหมัด, 2551: 79)

ในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่มีความเกี่ยวพันกับความเชื่อทางศาสนาอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัวและมรดก (มนตรี ยอดปัญญา, 2554: คำปรารถ) จะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงจุดเด่นของการนำกฎหมายอิสลามที่ว่าด้วยครอบครัวและมรดก มาใช้ในสี่จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งต่างกับจากจังหวัดอื่นๆของประเทศ

ยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 75.42 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 24.25 และ นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.33 (ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2567) ที่มีการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยมรดกและครอบครัวและมีการกำหนดแต่งตั้งดาโต๊ะยุติธรรมจากชาวมุสลิมให้ประจำศาลจังหวัดละ 2 คน โดยเป็นผู้พิพากษาทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดในข้อกฎหมายอิสลาม นอกจากนี้แล้วยะลาเป็นจังหวัดที่มีมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีนักวิชาการที่มีความรู้ด้านกฎหมายอิสลามมากมาย มีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและองค์กรทางศาสนาอิสลามที่สำคัญอีกหลายองค์กร การทำพินัยกรรมของมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลานั้น มีปัญหามากที่สุดในเรื่องความรู้ความเข้าใจ เพราะบางครั้งผู้ทำพินัยกรรมเองนั้นทำแบบลับๆ โดยที่ทายาทไม่ได้รับรู้ ขาดการปรึกษาผู้ที่มีความรู้ ส่งผลให้เกิดข้อผิดพลาดมากมายในเรื่องของความเป็นธรรม ซึ่งแบ่งทรัพย์สินไม่ตรงตามหลักการอิสลาม อันเนื่องมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้ทำพินัยกรรมเอง ในที่สุดเกิดการขัดแย้งกันกับทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจทางานศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องมรดกและพินัยกรรม แม้กระทั่งผู้นำทางศาสนาหรืออิหม่ามบางมัสยิดไม่สามารถที่จะแบ่งมรดกและจัดการเกี่ยวกับพินัยกรรมตามหลักการของอิสลามได้ เพราะขาดความรู้และรายละเอียดในเรื่องนี้ สืบเนื่องมาจากประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดยะลาน้อยมากที่จะมีการแบ่งมรดกและทำพินัยกรรมตามรูปแบบอิสลาม ส่วนมากแล้วจะจัดการทรัพย์สินตามความพึงพอใจของตน โดยไม่ได้นำหลักการอิสลามมาใช้ อีกทั้งยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมในอิสลามอีกด้วย ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาและมีการฟ้องร้องตามมาภายหลัง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นธรรม ความขัดแย้งของทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก เหล่านี้เป็นต้น

จากสภาพดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษา สภาพ ปัญหา และแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับการทำพินัยกรรมของชาวไทยมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา เพื่อหาข้อสรุป แนวทางและข้อเสนอแนะในการพัฒนาด้านความรู้เกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลามสู่การปฏิบัติจริงของมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลาและอำเภอในจังหวัดอื่นๆต่อไป

กรอบการวิจัย

ตัวแปรต้น เพศ อายุ ระดับการศึกษาศาสนา ระดับการศึกษาสามัญ ตำแหน่งการงาน

ตัวแปรตาม พฤติกรรมการทำพินัยกรรม : สภาพ ปัญหา และการปฏิบัติใช้ตามหลักกฎหมายอิสลาม

แนวคิด ทฤษฎี

พินัยกรรมเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติไว้ในหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งบรรดานักกฎหมายอิสลามได้เรียบเรียงกฎหมายอิสลามเป็นหมวดหมู่โดยเริ่มจากศาสนบัญญัติ กฎหมายพาณิชย์ กฎหมายครอบครัวและมรดก พินัยกรรม กฎหมายอาญาและกฎหมายระหว่างประเทศ (มูนีร มูหะหมัด, 2551: คำนำ) อัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญญัติการทำพินัยกรรมผ่านท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อเป็นความเมตตาและปรานีต่อปวงบ่าวของพระองค์ โดยการเปิดทางให้มุสลิมได้กำหนดส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินของเขาก่อนเสียชีวิตไว้เป็นกุศลกรรมต่างๆ ที่จะยังประ โยชน์แก่คนยากจนและผู้อยู่ในภาวะจำเป็นด้วยความดีจะนำมาซึ่งผลบุญและการตอบแทนที่ดีให้แก่ผู้มอบพินัยกรรมในห้วงเวลาที่เขาได้ถูกปิดกั้นจากการทำการงานอื่นๆ (มุหัมมัด อัต-ตุวัยญีรีย์, 2552: 1) ดังนั้นการทำพินัยกรรมในอิสลามจึงมีหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺอย่างชัดเจน อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสว่า

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ ٱلْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا ٱلْوَصِيَّةُ لِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ بِٱلْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى ٱلْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾

ความว่า : การทำพินัยกรรมให้แก่ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสอง และบรรดาญาติที่ใกล้ชิดโดยชอบธรรมนั้นได้ถูกำหนดขึ้นแก่พวกเจ้าแล้ว เมื่อความตายได้มายังคนหนึ่งคนใดในพวกเจ้า หากเขาได้ทิ้งทรัพย์สมบัติไว้ ทั้งนี้เป็นหน้าที่แก่ผู้ยำเกรงทั้งหลาย

(สูเราะฮฺอัลบะเกาะเราะฮฺ อายะฮฺที่ 180)

อายะฮฺข้างต้นนี้ ได้ครอบคลุมถึงบทบัญญัติการทำพินัยกรรมให้กับบุคคลทั้งสองและญาติใกล้ชิด แน่แท้สิ่งดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งจำเป็นตามทัศนะที่ถูกต้อง แต่การทำพินัยกรรมให้แก่บิดามารดาและญาติผู้มีสิทธิ์รับมรดกในอายะฮฺนี้ ถูกยกเลิกด้วยสูเราะฮฺอันนิสาอฺ อายะฮฺที่ 11-12 ซึ่งเป็นอายะฮฺที่กำหนดอัตราส่วนของผู้มีสิทธิ์รับมรดก ดังนั้นบิดามารดาเป็นผู้มีสิทธิ์รับมรดก จึงไม่มีสิทธิ์ในทางพินัยกรรม (อับดุลวะฮาบ เราวาส, 2555: 244) ส่วนการทำพินัยกรรมให้แก่ผู้ที่ไม่ใช่เป็นทายาทรับมรดกของตน ในแนวทางที่เป็นความดีต่างๆ เป็นสิ่งที่มุสตะฮับ (ควรกระทำ) แต่อาจเกิดเหตุการณ์บางอย่างทำให้การทำพินัยกรรมไปสู่ข้อกำหนดอื่นๆที่ไม่ใช่มุสตะฮับได้ (อรุณ บุญชม, ม.ป.ป. 5/36) วะศียะฮฺ คือ ข้อผูกมัด คำสั่งที่ต้องได้รับการปฏิบัติ พินัยกรรม คำสั่งเสีย อิสลามไม่ปฏิเสธการทำวะศียะฮฺ ถ้าหากวะศียะฮฺนั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งอิสลาม เช่น ในกรณีของมรดก อิสลามไม่อนุญาตให้เจ้าของทรัพย์สินทำพินัยกรรมยกมรดกให้แก่ทายาท หรือผู้หนึ่งผู้ใดเกินหนึ่งในสามของจำนวนมรดกหลังจากการชดใช้หนี้สินแล้ว ด้วยเหตุที่วะศียะฮฺ เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปฏิบัติ ดังนั้นการวะศียะฮฺสิ่งใดไม่ว่าจะโดยวาจาหรือโดยลายลักษณ์อักษร จะต้องมีความชัดเจนและจะต้องมีพยานรับรู้อย่างน้อย 2 คน ทั้งนี้เพื่อที่จะไม่ก่อให้เกิดข้อสงสัยหรือความแคลงใจในหมู่ผู้เกี่ยวข้องกับวะศียะฮฺ (บรรจง บินกา

ชัน, 2547: 147) ดังนั้นเพื่อเป็นการเปิดช่องทางให้มุสลิมได้ประกอบอิบาดะฮฺต่ออัลลอฮฺ ﷻ ที่นอกเหนือจากการละหมาด การถือศีลอด การประกอบพิธีหัจญ์ การบริจาคทาน หรือการแสดงความภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ ในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับผู้ที่มีทรัพย์สินมากมาย ฐานะร่ำรวย ไม่มีหนี้สิน อิสลามส่งเสริมให้ทำพินัยกรรมไม่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่บุคคลที่ไม่ใช่ทายาทของตน เพื่อเป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือเกื้อกูลแก่บุคคลที่ยากไร้ ให้มีโอกาสปรับเปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้น ถือเป็นการช่วยเหลือสังคมในการลดปัญหาคนยากไร้หรือผู้ที่มีฐาน ดังนั้นการทำพินัยกรรมของบุคคลประเภทดังกล่าวนั้น เป็นการสร้างคุณงามความดีและเป็นการเสียสละทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่นนอกเหนือจากทายาทของตน การกระทำดังกล่าวนั้นถือเป็นการประกอบอิบาดะฮฺต่ออัลลอฮฺ ﷻ จะเป็นสิ่งที่มีแนวทางการปฏิบัติจากอัลกุรอานและอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมนั้นจะได้รับผลบุญหลังจากที่เขาได้เสียชีวิตไปแล้วและยังเป็นการกระชับความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ที่ได้รับพินัยกรรมและเครือญาติของเขาอีกด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มประชากรที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ คือ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา 1 คน รองประธานคณะกรรมการอิสลามประจาจังหวัดยะลา 3 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา 1 คน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลา 5 คน ดาโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดยะลา 1 คน นักวิชาการอิสลามในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา 4 คน และอิหม่ามประจำมัสยิดในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา 5 คน รวมกลุ่มตัวอย่างนี้จำนวน 20 คน

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม คือ อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา (เฉพาะมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางราชการเท่านั้น) คัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง 35 มัสยิด จากจำนวนมัสยิด 69 หลัง โดยกำหนดว่า 1 มัสยิดต่อกรรมการ 2 คน จำนวนทั้งสิน 70 คน และมุสลิมและมุสลิมะฮฺในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา เป็นรายบุคคลมีทั้งหมด จำนวน 60 คน โดยกำหนดตำบลละ 5 คน จาก 12 ตำบล รวมทั้งสิ้น 130 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสอบถาม

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนาม การวิจัยเอกสารผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักการ เงื่อนไข และวิธีการทำพินัยกรรมตามบทบัญญัติอิสลาม ตลอดจนศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากอินเตอร์เน็ต และแหล่งข้อมูลสารสนเทศอื่นๆ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์และสรุปผล ส่วนการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจกลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติแบบร้อยละ เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาสนับสนุนข้อมูลแบบสอบถามจากคณะกรรมการมัสยิด

4. วิธีการรวบรวมข้อมูล

กลุ่มที่ 1 รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ 2 รวบรวมข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติแบบร้อยละ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหาการปฏิบัติใช้พินัยกรรมของชาวมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลาม ดังต่อไปนี้

1. การทำพินัยกรรมในอิสลาม ไม่ว่าจะทำพินัยกรรมด้วยคำพูดหรือเป็นลายลักษณ์อักษร จะต้องมีพยานที่เที่ยงธรรมอย่างน้อยสองคนเพื่อรับรองความถูกต้อง ทั้งนี้อัลลอฮฺได้กล่าวในอัลกุรอานความว่า:“และจงให้มีพยานสองคนในหมู่ชายของพวกท่าน...” (สูเราะฮฺอัลบะเกาะเราะฮฺ, 2:282) หลักฐานนี้สะท้อนถึงความสำคัญของการมีพยานเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง

2. หากผู้ทำพินัยกรรมมีความประสงค์เปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกพินัยกรรม สามารถกระทำได้โดยไม่ขัดต่อบทบัญญัติ เนื่องจากพินัยกรรมจะมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตและได้ชำระหนี้สินของเขาเรียบร้อยแล้ว ดังที่มีรายงานหะดีษระบุว่า:“แท้จริงแล้วลูกหลานของอาดัมเป็นเจ้าของทรัพย์สินจนกระทั่งเขาได้เสียชีวิต...” (หะดีษเศาะเฮียะฮฺ อัลบุคอรีย์, 2738)

3. การทำพินัยกรรมต้องไม่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินทั้งหมด เพื่อคงความเป็นธรรมต่อทายาทที่มีสิทธิ์รับมรดก ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า:“หนึ่งในสามและหนึ่งในสามนั้นก็มากเกินไป...” (หะดีษเศาะเฮียะฮฺ, รายงานโดยอิมามบุคอรีย์และมุสลิม, 2743)

4. ไม่อนุญาตให้ทำพินัยกรรมแก่ผู้ที่เป็นทายาทโดยตรง หากมีการยกทรัพย์สินให้ทายาทพินัยกรรมนั้นจะไม่มีผลบังคับใช้ ยกเว้นว่าทายาททุกคนจะให้ความยินยอม ดังที่ปรากฏในอัลกุรอานสูเราะฮฺอันนิสาอฺ ความว่า:“อัลลอฮฺทรงกำหนดแก่พวกท่านเกี่ยวกับบุตรของพวกท่าน...” (สูเราะฮฺอันนิสาอฺ, 4:11) ทายาทมีสิทธิ์ในมรดกตามบทบัญญัติ จึงไม่มีสิทธิ์ในพินัยกรรม ยกเว้นได้รับความยินยอมจากทายาททุกคน

5. ระดับที่ประเสริฐที่สุดในการทำพินัยกรรมคือ การกำหนดหนึ่งในห้าของทรัพย์สินทั้งหมด รองลงมาคือหนึ่งในสี่ และสุดท้ายคือหนึ่งในสาม ตามแนวปฏิบัติที่เหมาะสม ดังที่มีรายงานจาก ท่านอับดุลลอฮฺ อิบนุ อับบาสกล่าวว่า:“การกำหนดส่วนแบ่งทรัพย์สินที่พอดีเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด...” (หะดีษรายงานโดยอิมามมาลิก,2750)

6. ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้ผู้ที่มีทรัพย์สินมากมายทำพินัยกรรมในแนวทางที่ดีงาม เพื่อแสดงความรับผิดชอบและสร้างความเป็นธรรม การทำพินัยกรรมถือเป็นวาญิบสำหรับผู้ที่มีภาระต่ออัลลอฮฺหรือต่อมนุษย์ ดังที่ปรากฏในอัลกุรอานความว่า:“และสำหรับผู้ที่มีหนี้สิน เขาต้องเขียนวะศียะฮฺ...” (สูเราะฮฺอัลบะเกาะเราะฮฺ, 2:180) หากบุคคลมีภาระหน้าที่ เช่น หนี้สินหรืออะมานะฮฺ การทำพินัยกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เช่น หนี้สินหรืออะมานะฮฺที่เขาถือครองอยู่ และเป็นสิ่งต้องห้าม (หะรอม) หากพินัยกรรมขัดต่อหลักศาสนา เช่น การตัดสิทธิ์ทายาทด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์

7. อนุญาตให้เด็กที่มีความรู้สึกรับผิดชอบแล้วทำพินัยกรรมได้ โดยมีแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการ และได้รับการยอมรับจากท่านอุมัร ดังที่ท่านท่านอุมัร อิบนุ อัลค็อฏฏอบกล่าวว่า:“หากเด็กมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน เขาสามารถจัดการได้...” (รายงานโดยอิมามมาลิก,1421)

8. การทำพินัยกรรมให้แก่ทารกที่อยู่ในครรภ์ถือว่าใช้ได้ หากทารกนั้นคลอดออกมาและมีชีวิตอยู่ โดยนับระยะเวลาตั้งแต่ทำพินัยกรรมจนถึงเวลาคลอดไม่เกินหกเดือน ซึ่งเป็นระยะเวลาน้อยที่สุดของการตั้งครรภ์ ดังปรากฏในอัลกุรอานความว่า:“และหากทารกเกิดมามีชีวิตอยู่ พวกเขาจงให้สิ่งที่เหมาะสมแก่เขา...” (สูเราะฮฺอัลบะเกาะเราะฮฺ, 2:233)

9. การทำพินัยกรรมถือเป็นอิบาดะฮฺที่แสดงถึงความภักดีและการแสวงหาความใกล้ชิดต่ออัลลอฮฺ ผู้ทำพินัยกรรมใช้ทรัพย์สินบางส่วนเพื่อช่วยเหลือพี่น้องมุสลิม สร้างโอกาสให้ผู้ยากไร้เริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคม การกระทำนี้นำมาซึ่งคุณงามความดีและการอภัยโทษจากอัลลอฮฺ หลังจากที่เขาได้เสียชีวิตลง ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า:“ความดีใดที่ท่านได้ทำไว้ในชีวิต จะยังคงเป็นของท่าน แม้หลังจากเสียชีวิต...” (หะดีษเศาะเฮียะฮฺ, รายงานโดยมุสลิม, 4005) การทำพินัยกรรมช่วยสร้างโอกาสใหม่ให้กับผู้ยากไร้และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในสังคมอย่างยั่งยืน

ส่วนแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับการปฏิบัติจริงในการทำพินัยกรรมของมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา พอสรุปได้ดังนี้

1. ให้มีการบรรจุองค์ความรู้เกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลามไว้ในหมวดวิชากฎหมายตามโรงเรียนสามัญทั่วไป และจัดให้มีการเรียนการสอนแบบเข้มข้นถึงรายละเอียดต่างๆ หลักการ เงื่อนไข องค์ประกอบและวิธีการทำพินัยกรรมในอิสลามตามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2. สานักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ควรจัดให้มีการอบรมโดยเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพินัยกรรมในอิสลามมาอบรมผู้นำศาสนา อิหม่ามในอำเภอเมืองจังหวัดยะลาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งติดตามและประเมินผล

3. สานักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรวมถึงอิหม่ามแต่ละมัสยิดในอำเภอเมืองจังหวัดยะลาต้องประสานให้ความร่วมมือร่างกฎระเบียบ เพื่อประกาศใช้อย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการทำพินัยกรรมในอิสลามให้เป็นที่ประจักษ์แก่มุสลิมในพื้นที่ให้ทราบโดยทั่วกัน

4. สานักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับองค์ความรู้รายละเอียดของการทำพินัยกรรมในอิสลาม พร้อมทั้งเปิดกระทู้ถามตอบให้แก่ผู้สนใจ

บรรณานุกรม

จารึก เซ็นเจริญ & มุหัมมัด พายิบ. (2557). *ศาสนาอิสลาม.* กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ : ศูนย์หนังสืออิสลาม

บรรจง บินกาซัน. (2547). *อิสลามวิถีแห่งสันติ. พิมพลักษณ์,* กรุงเทพฯ : อัล อะมีน

มนตรี ยอดปัญญา. (2554). *กระบวนพิจารณาคดีแบบรวบรัด.* กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

มุนีร มูหะหมัด. (2551). *กฎหมายอิสลามเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: บริษัทออฟเซ็ทจำกัด.

มุหัมมัด อัต-ตุวัยญีรีย์. (2552). *หลักคิดชาตินิยมและมรดกวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาสังคมทันสมัย.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.

ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12. (2567, 2 กุมภาพันธ์). *ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จังหวัดปัตตานี.* สืบค้นจาก : ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขSongkhla

อรุณ บุญชม. (ม.ป.ป.). *อัลฟิกฮ (มิติศาสตร์อิสลาม).* กรุงเทพฯ: มานพวงศ์เสงี่ยม.

อับดุลวะฮาบ เฮาวาส. (2555). *การแบ่งมรดกตามแบบอิสลาม. แปลโดย อับดุลลอฮ โต๊ะมิ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพื่อนไคโร.

อิสมาแอ อาลี. (ม.ป.ป.). *กฎหมายมรดกและพินัยกรรมอิสลาม.* ปัตตานี: ภาควิชาอิสลามศึกษา

Baka, D., Lehheem, K. (2008). *A study of the thai muslim youth's way of life to maintaining peace in the three southern border provinces of Thailand* [Master's thesis]. Prince of Songkla University. http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/7311

Bunsit, A. (1982). *Studies problems and roots of the unrest situation in three Southern provinces*. Faculty of Sociology and Anthropology, Mahidol University.

Hamzah, A. (1999). paa-rá-gìt kŏng pôo bpà-dtì-bàt ngaan pêuua ìt-sà-laam [The Duties of Officer for Islam]. *Ad-Dahwah Journal. 2*(15), 10-11.

Islamic Astronomy Center: IAC. (2008). *kôr moon péun tăan* [The Basic information]. Islamic Astronomy Center: IAC.

Narathiwat Provincial Office. (2008). *kôr moon péun tăan* [The Basic information]. Narathiwat Provincial Office.

Pattani Provincial Office. (2008). *kôr moon péun tăan* [The Basic information]. Pattani Provincial Office.

Saleh, R. (2001). *Study on social aspects in culture of Southern Thailand with reference to Buddhist and Islamic sociological relations*. The Thailand Research Fund (TRF).

Suthisat, A. (1981). *bpan-hăa kwaam kàt yáeng nai sèe jang-wàt pâak dtâi* [The Problems in Four Southern Border Provinces of Thailand]. Pitak Prasha printing.

Yala Provincial Office. (2008). *kôr moon péun tăan* [The Basic information]. Yala Provincial